

Tilburg University

Nieuwe richtlijnen van de Verenigde Naties

van Dijk, J.J.M.; Letschert, R.M.

Published in:

Tijdschrift voor de rechten van het kind

Publication date:

2006

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):

van Dijk, J. J. M., & Letschert, R. M. (2006). Nieuwe richtlijnen van de Verenigde Naties: Recht doen aan minderjarige slachtoffers en getuigen. *Tijdschrift voor de rechten van het kind*, 16(2), k2-k4.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Nieuwe richtlijnen van de Verenigde Naties

Recht doen aan minderjarige slachtoffers en getuigen

Jan van Dijk & Rianne Letschert

Naast de Algemene Vergadering is de Economische en Sociale Raad (ECOSOC) samen met de meer bekende Veiligheidsraad een van de oudste en belangrijkste politieke organen van de Verenigde Naties (VN). De Commissie voor Misdaadpreventie en Strafrechtspleging is een onderraad van de ECOSOC en komt jaarlijks bijeen in Wenen. Op advies van deze Commissie heeft ECOSOC in 2005 de *Guidelines on Justice in Matters involving Child Victims and Witnesses of Crime* (hierna: Richtlijnen) aangenomen.¹

Het voorwerk voor de Richtlijnen is gedaan door het *International Bureau for Children's Rights* (IBCR) dat in 2004 een eerste ontwerp opstelde. Dit ontwerp kwam tot stand als gevolg van een uitgebreide analyse van internationale en regionale documenten, wetgeving, en *best practices* met betrekking tot de implementatie van kindvriendelijke gerechtelijke procedures. Het IBCR werkte samen met andere non-gouvernementele organisaties (NGO's), overheidsvertegenwoordigers, strafrechtadvocaten, professionals en deskundigen op het gebied van kinderrechten, strafrecht, criminologie en victimologie.²

De Richtlijnen kunnen tevens worden gezien als een uitwerking van relevante bepalingen in twee andere VN-documenten, namelijk de *United Nations Declaration on Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power* van 1985, en het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) van 1989 (zie met name de artikelen 3, 12 en 39 IVRK).

Volgens velen komen de Richtlijnen als geroepen. Kinderen lopen, meer dan volwassenen, risico om slachtoffer te worden van geweld. Kinderen zijn het slachtoffer van mensenhandel, seksueel misbruik of raken betrokken bij gewapende conflicten. Een notitie van Slachtofferhulp Nederland stelt dat jeugdige slachtoffers de vergeten slachtoffers zijn.³ Voor kinderen zijn ook de gevolgen van het uitblijven van goede hulp groter dan voor volwassenen. Kinderen en jongeren die niet of niet goed geholpen worden, lopen dezelfde risico's als volwassenen, maar de gevolgen zijn voor kinderen anders en groter. Als gevolg van het optreden van een aan een trauma gerelateerde stoornis kun-

nen kinderen een ontwikkelingsachterstand oplopen.⁴ Koppel daaraan het gegeven dat kinderen vaak niet om hulp vragen als ze dat nodig hebben, en het belang van specifieke richtlijnen gericht op de bescherming van minderjarige slachtoffers en getuigen wordt duidelijk.

Inhoud van de richtlijnen

De Richtlijnen bestaan uit een aantal hoofdonderdelen. Delen 1 tot en met 3 bevatten de doelstellingen van de Richtlijnen, de overwegingen die in acht zijn genomen bij het opstellen van de Richtlijnen en de beginselen die van belang zijn bij het waarborgen van de rechten van minderjarige slachtoffers en getuigen. Deel 4 betreft definities. De definitie van het begrip *child victims and witnesses* is vrij breed aangezien het minderjarigen betreft onder de achttien jaar die slachtoffer zijn van een misdrijf of getuige zijn van een misdrijf, ongeacht hun rol in het specifieke delict of in de vervolging van de vermeende dader of groep daders. De delen 5 tot en met 14 bevatten de specifieke rechten. Deel 15 behandelt de implementatie van de Richtlijnen waarbij met name aandacht wordt geschonken aan het belang van effectieve training en onderwijs.

Uit verschillende bepalingen blijkt dat bij de totstandkoming van de Richtlijnen, met name bij de bepalingen in artikel 7 (a-k), de *bijzondere behoeften van kinderen* centraal hebben gestaan. Ter illustratie: artikel 7 (b) stelt dat kinderen kwetsbaar zijn en daarom extra bescherming moeten krijgen. De preambule van de Richtlijnen benadrukt ook dat minderjarige slachtoffers en getuigen van misdrijven speciale bescherming en ondersteuning in het strafrechtelijk proces behoeven, voornamelijk om te voorkomen dat het kind extra lijdt ten gevolge van het deelnemen aan het strafrechtelijke proces. De Richtlijnen zijn echter niet alleen van toepassing op het strafrechtelijk proces. Zo staat er ook dat de Richtlijnen toepasbaar zijn op informele en gewoonterechtelijke procedures en in niet-strafrechtelijke procedures zoals echtscheidingsprocedures.

Centrale beginselen

In de Richtlijnen staat een aantal beginselen centraal (artikel 8). Allereerst het beginsel van waardigheid. De waardigheid, speciale behoeften en privacy van ieder kind moeten gerespecteerd en beschermd worden. Het tweede beginsel is non-discriminatie. Dit beginsel is opgenomen om te waarborgen dat ieder kind gelijke behandeling krijgt, ongeacht specifieke kenmerken van het kind of van de ouders (denk aan ras, etniciteit, geloof of handicap). Ten derde staat het belang van het kind centraal. De belangen van het kind dienen als doorslaggevend te worden beschouwd. Dit derde en laatste beginsel behelst mede het recht op bescherming en het recht op een harmonieuze ontwikkeling. De Richtlijnen zeggen letterlijk dat: *"every child has the right to a chance for harmonious development and to a standard of living adequate for physical, mental, spiritual, moral and social growth"*. Onder dit derde beginsel valt ook het recht om deel te nemen aan het proces. Dit recht omvat de mogelijkheid voor het kind om zijn of haar mening te geven en mee te werken aan beslissingen die zijn of haar leven beïnvloeden. Dit recht op participatie is, zoals veel van de operationele bepalingen, ontleend aan de *United Nations Declaration on Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power*.

De centrale beginselen zoals vermeld in artikel 8 worden verder uitgewerkt in de artikelen 10 en verder. Zo staat in artikel 19 het recht op informatie en wordt bepaald dat medische, psychologische en maatschappelijke diensten beschikbaar en toegankelijk moeten zijn. Ook gaat artikel 19 in op het verloop van de juridische procedure. De artikelen 22 tot en met 25 zien op effectieve ondersteuning door deskundigen van de minderjarige slachtoffers en getuigen en hun familieleden voor, tijdens en na de procedure. De artikelen 26 tot 28 betreffen het recht op privacy. Hierin staat onder meer dat er maatregelen genomen moeten worden om te voorkomen dat kinderen onnodig worden blootgesteld aan de media en het publiek. Een ander belangrijk recht is opgenomen in artikel 35, namelijk het recht op herstel. Dit kan verschillende vormen hebben, zoals vergoeding van de schade door de dader of steun vanuit compensatieprogramma's (denk aan het Schadefonds Geweldsmisdrijven).

Doelgroepen van de Richtlijnen

De Richtlijnen zijn voor verschillende doelgroepen opgesteld. Zo dienen overheden, internationale organisaties, non-gouvernementele organisaties (NGO's) en andere belangengroeperingen de Richtlijnen te gebruiken bij het opstellen en implementeren van wetgeving, beleid en specifieke programma's gericht op minderjarige slachtoffers en getuigen. Daarnaast wordt ook verwezen naar professionals en vrijwilligers die de Richtlijnen in hun dagelijkse werk kunnen gebruiken.

Juridische status van de Richtlijnen

De juridische status van zogenaamde richtlijnen verdient nadere toelichting. De Richtlijnen zijn zoals gezegd aangenomen door middel van een resolutie van de ECOSOC. Resoluties van deze Raad worden als regel aangenomen bij unanimititeit. Zij drukken dus uit dat er universele politieke steun is voor de inhoud ervan. Via de ECOSOC komen verdragen zoals het IVRK of het Verdrag tegen Grensoverschrijdende Georganiseerde Misdaad met bijbehorende protocollen over mensenhandel, mensensmokkel en wapenhandel (2000) op de agenda van de Algemene

Vergadering en vervolgens worden ze aangenomen. Zulke internationale verdragen hebben na ratificatie door de afzonderlijke lidstaten bindende werking. De lidstaten verplichten zich om zich aan de bepalingen te houden en waar nodig nationale wetgeving aan te passen. VN-verdragen worden gerekend tot *hard law*. Richtlijnen of andere normstellende documenten aangenomen door politieke organen worden in het algemeen als *soft law* gekwalificeerd. De hier besproken Richtlijnen behoort tot deze categorie. *Soft law*-documenten kunnen niet direct worden ingeroepen ten overstaan van rechtbanken of tribunalen en zijn in die zin niet juridisch bindend. De politieke betekenis van dit soort documenten is gelegen in het feit dat de lidstaten door middel van hun stemgedrag tot uitdrukking hebben gebracht dat zij instemmen met de normatieve inhoud. Aannee door één van de politieke VN-organen betekent bovendien dat er sprake is van wereldwijde consensus. Zulke documenten worden vervolgens gebruikt als argument om veranderingen door te voeren in wetgeving of praktijk van ieder land afzonderlijk. Voor dit doel worden bijvoorbeeld vaak handboeken opgesteld zoals het door *Penal Reform International* uitgebrachte handboek over de bejegening van gedetineerden.⁵ In pleidooien voor nationale rechtbanken wordt ook dikwijls verwezen naar *soft law* ter ondersteuning van een kritisch standpunt ten aanzien van gevoerd overheidsbeleid.

Niet zelden worden bepalingen uit *soft law*-documenten op een later tijdstip alsnog omgezet in VN-verdragen. Een aanzienlijk deel van de bepalingen in het VN-Verdrag tegen Grensoverschrijdende Georganiseerde Misdaad van 2000 en de bijbehorende protocollen is gebaseerd op eerder door de VN ontwikkelde *soft law*.⁶

De onderhavige Richtlijnen zijn tijdens de politieke besluitvorming sterk ondersteund door de regering van Canada. Het ligt in de lijn der verwachting dat dit land zich sterk zal maken voor ondersteuning van de uitvoering, bijvoorbeeld door middel van een handboek of verder onderzoek. Ook het zeer actieve VN-Comité inzake de Rechten van het Kind en de kinderrechten-NGO's zullen de uitvoering van de Richtlijnen kritisch volgen.

De betekenis van de richtlijnen voor de praktijk

Gezien het feit dat de Richtlijnen pas recent zijn aangenomen, is het moeilijk conclusies te trekken ten aanzien van de vorderingen van de Nederlandse overheid betreffende de implementatie van de Richtlijnen in wetgeving en beleid. De 'Schiedammer Parkmoord' heeft laten zien dat de belangen en specifieke behoeften van het kind niet altijd in acht worden genomen.⁷ Het zou een goede eerste stap zijn als de Richtlijnen spoedig in het Nederlands worden vertaald en op ruime schaal worden verspreid onder relevante beroepsgroepen.

Het Nederlandse Ministerie van Justitie heeft zich in het verleden vaak ingezet om dergelijke VN-documenten te promoten zoals bijvoorbeeld de *UN Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners* van 1957⁸ en de *UN Declaration on Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power* van 1985.⁹ Nederland ondersteunde destijds financieel de totstandkoming en verspreiding van het handboek over de bejegening van gedetineerden (zie noot 5) en het handboek over de rechten van slachtoffers.¹⁰ De laatste jaren lijkt de betrokkenheid van Nederland bij het criminaliteitspreventieprogramma van de VN tanende. De nieuwe Richtlijnen over de rechten van minderjarige slachtoffers en getui-

gen vormen een geschikte aanleiding de vroegere Nederlandse traditie van betrokkenheid bij strafrechtvorming in internationaal verband weer op te pakken.

Professor dr. mr. Jan van Dijk is als hoogleraar op de Pieter van Vollenhoven leerstoel inzake *Victimology, Human Security and Safety* verbonden aan het *International Victimology Institute Tilburg* (Universiteit van Tilburg). Dr. Rianne Letschert is als general manager en senior onderzoeker werkzaam bij hetzelfde instituut. Zie voor meer informatie: www.tilburguniversity.nl/intervict/

Noten

1. UN Document ECOSOC/RES/2005/20
2. Zie voor meer informatie: www.ibcr.org
3. Pemberton, A. (2003). *Slachtofferhulp aan Kinderen/Jongeren: een kader voor beleid*. Utrecht: Slachtofferhulp Nederland.
4. Slachtofferhulp Nederland besteedt veel aandacht aan de kwetsbare positie van minderjarige slachtoffers en getuigen. Zo gebruikt deze organisatie het in 2003 uitgegeven boek van het Vlaamse Slachtofferhulp/Steunpunt Algemeen Welzijnswerk: *Kinderen helpen na een schokkende gebeurtenis, praktische gids*

- na een misdrijf of een plotseling overlijden. Tielt: Lannoo, 2003.
5. Penal Reform International (2001). *Making Standards Work. An international handbook on good prison practice*. London: Penal Reform International.
 6. De paragrafen in het VN-Verdrag over grensoverschrijdende georganiseerde misdaad die gaan over de rechten van slachtoffers zijn bijvoorbeeld vrijwel letterlijk overgenomen uit de *UN Declaration on Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power*. In het aanvullende VN-Protocol inzake de Voorkoming, Bestrijding en Bestrafing van Mensenhandel, in het bijzonder Vrouwenhandel en Kinderhandel (Palermo Protocol) is in het artikel over de bejegening van slachtoffers (Artikel 6 lid 4) de volgende bepaling opgenomen: "Each State Party shall take into account, in applying the provisions of this article, the age, gender and special needs of victims of trafficking in persons, in particular the special needs of children, including appropriate housing, education and care." Aangezien Nederland het VN-Verdrag over Grensoverschrijdende Georganiseerde misdaad alsmede dit aanvullende protocol heeft geratificeerd, is deze kindvriendelijke bepaling verbindend voor de Nederlandse regering.
 7. Zie voor meer informatie: www.defenceforchildren.nl/ariadne/loader.php/dci/nieuws/schiedamsemoord/
 8. UN Document ECOSOC/1957/663 C (XXIV)
 9. UN Document ECOSOC/1985/40/34
 10. United Nations Office for Drug Control and Crime Prevention. Centre for International Crime Prevention (1999). *Handbook on Justice for Victims. On the use and application of the Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power*. New York: United Nations Office for Drug Control and Crime Prevention. Centre for International Crime Prevention.

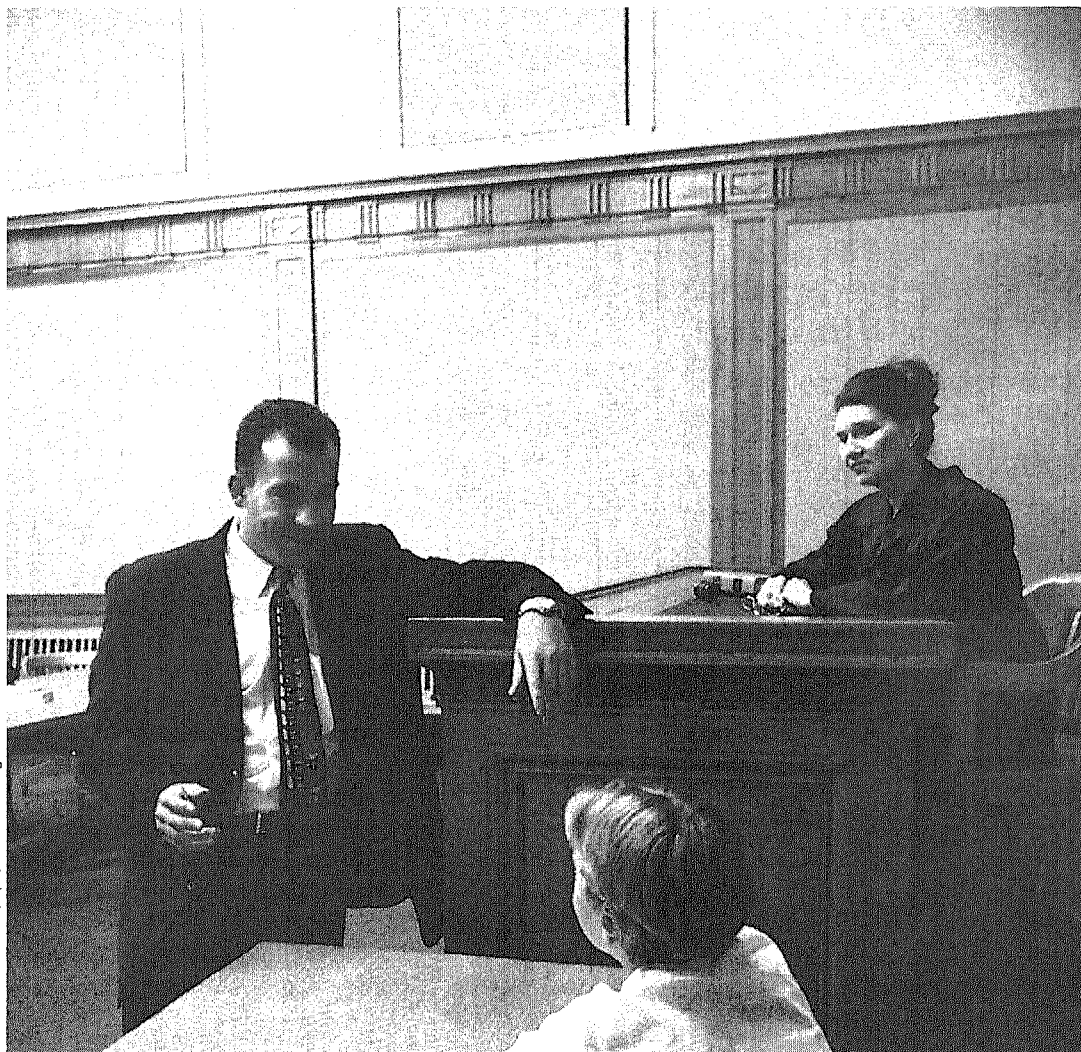

Foto: Brand X Pictures / Vpm/Hollandse Hoogte